

ce avem de câștigat de pe urma dezordinii

*De la autorul bestsellerului
Lebăda Neagră*

Antifragil

CUPRINS

<i>Mulțumiri</i>	9
<i>Sumarul și harta capitolelor</i>	11
<i>Prolog</i>	15
I. Cum să iubim vântul	15
II. Antifragilul	15
<i>Non-predicția</i>	16
<i>Privarea de antifragilitate</i>	17
<i>Avantaje pe spinarea altora</i>	18
III. Antidotul la Lebăda Neagră	18
<i>Robustul nu este destul de robust</i>	20
<i>Despre măsurabilitatea lucrurilor (a unora dintre ele)</i>	21
<i>Fragilistul</i>	22
<i>Atunci când simplul este mai sofisticat</i>	23
IV. Ce-i cu cartea de față	24
<i>Familia (destul de fericită a) Dezordinii</i>	25
<i>O singură carte</i>	26
<i>N-ai curaj, n-ai nici convingeri</i>	27
<i>Dacă vezi o nereglă...</i>	28
<i>Defosilizarea lucrurilor</i>	29
V. Organizare	31
Anexă: Triada sau O hartă a lumii și a lucrurilor în funcție de cele trei proprietăți	33
<i>Lucrurile vin în serii de trei</i>	33
<i>Triada în acțiune</i>	34

Cartea I
ANTIFRAGILUL: O INTRODUCERE

CAPITOLUL 1

Între Damocles și Hidra	43
Jumătate din viață nu are un nume	43
Te rog, decapitează-mă	45
<i>Despre necesitatea de a da un nume</i>	47
Proto-antifragilitatea	48
Independența de domeniu este dependentă de domeniu	51

CAPITOLUL 2

Omniprezența supracompensării și a reacțiilor disproporționate	53
Cum să câștigi o cursă de cai	55
<i>Reacțiile antifragile ca excedent</i>	56
Despre antifragilitatea răzmerițelor, a iubirii și a altor beneficiari imprevizibili ai stresului	60
<i>Vă rog să-mi interziceți cartea: antifragilitatea informației</i>	62
<i>Ia-ți altă slujbă</i>	64

CAPITOLUL 3

Pisica și mașina de spălat	66
<i>Complexul</i>	68
Factorii de stres înseamnă informație	69
<i>Iarăși echilibrul?</i>	72
Crime împotriva copiilor	73
<i>Pedepsit de traducere</i>	74
<i>Turistificare</i>	75
<i>Năzuința secretă către întâmplător</i>	75

CAPITOLUL 4

Ceea ce mă omoară pe mine îi întărește pe alții	78
Antifragilitatea pe straturi	78
<i>Evoluție și imprevizibilitate</i>	79
<i>Organismele sunt populații, iar populațiile sunt organisme</i>	83
Vă mulțumesc, greșelilor!	84
<i>Să învățăm din greșelile altora</i>	85
<i>Cum să devii Maica Tereza</i>	87
De ce grupul îl detestă pe individ	87
Ce nu mă omoară pe mine îi omoară pe alții	89
<i>Eu și noi</i>	90
<i>Zina Națională a Întreprinzătorului</i>	92

Cartea a II-a
MODERNITATEA ȘI NEGAREA ANTIFRAGILITĂȚII

CAPITOLUL 5

Sukul și clădirea de birouri	97
Două tipuri de profesii	97
<i>Lenin în Zürich</i>	100
Variații de jos în sus	102
Departee de Extremistan	105
<i>Marea problemă a curcanului</i>	107
Douăsprezece mii de ani	108
<i>Război, închisoare sau și una, și alta</i>	110
<i>Pax Romana</i>	110
<i>Război sau lipsa războiului</i>	112

CAPITOLUL 6

Spune-le că îmi place (un pic de) aleatoriu	114
Măgari flămânzi	116
<i>Călirea politică</i>	117
Bomba cu ceas numită stabilitate	119
<i>Al doilea pas: Războaiele (mici) salvează vieți?</i>	119
<i>Ce trebuie să le spunem celor care fac politică externă</i>	120
Ce numim modernitate?	122

CAPITOLUL 7

Intervenția naivă	124
Intervenție și iatrogenie	125
<i>În primul rând, nu vătăma</i>	126
<i>Opusul iatrogeniei</i>	127
<i>Iatrogenia în cercurile înalte</i>	128
<i>Poate o balenă să zboare ca un vultur?</i>	130
<i>Inacțiunea</i>	131
<i>Intervenționismul non-naiv</i>	133
Elogiul tărăgănării — de tip fabian	135
Nevroză în proporții industriale	138
<i>Un mod legal de a ucide oameni</i>	139
<i>Nevroza indusă de media</i>	141
Statul poate fi de folos — dacă este incompetent	142
<i>Franța este mai dezordonată decât credem</i>	143
<i>Suedia și statul lărgit</i>	145
Eroarea de a lua catalizatorul drept cauză	145

CAPITOLUL 8

Predicția ca rezultat al modernității	148
<i>Doamna Bré are concurenți</i>	149
<i>Predictivul</i>	149
<i>Cu dinții mai mult sau mai puțin cariati</i>	150
<i>Ideea de a deveni non-curcan</i>	151
<i>Gata cu Lebedele Negre</i>	153

Cartea a III-a

O VIZIUNE NON-PREDICTIVĂ ASUPRA LUMII

CAPITOLUL 9

Tony Grăsanul și fragiliștii	157
Tovarăși de drum indolenți	157
<i>Importanța prânzului</i>	158
<i>Antifragilitatea bibliotecilor</i>	159
Despre fraieri și nonfraieri	161
<i>Singurătate</i>	163
<i>Ce poate să prevadă non-predictivul</i>	164

CAPITOLUL 10

Avantajele și dezavantajele lui Seneca	166
<i>Este o treabă serioasă?</i>	166
<i>Mai puține inconveniente din partea vieții</i>	168
<i>Robustețea emoțională conferită de stoicism</i>	169
<i>Domesticirea emoțiilor</i>	171
<i>Cum să devii maestru</i>	171
<i>Asimetria fundamentală</i>	172

CAPITOLUL 11

Nu te căsători niciodată cu starul rock	174
Despre ireversibilitatea coletelor sfărâmate	174
Haltera lui Seneca	176
<i>Contabilul și starul rock</i>	177
<i>Departe de Media de Aur</i>	178
<i>Domesticirea incertitudinii</i>	180

Cartea a IV-a

OPȚIONALITATEA, TEHNOLOGIA ȘI INTELIGENȚA ANTIFRAGILITĂȚII

Chiar știi încotro te îndrepti?	183
<i>Eroarea teleologică</i>	184
<i>Principala calitate a Americii</i>	185

CAPITOLUL 12

Strugurii dulci ai lui Thales	187
Opțiune și asimetrie	189
<i>Opțiunile strugurilor dulci</i>	189
<i>Sâmbăta seara în Londra</i>	190
<i>Chiria</i>	191
<i>Asimetrie</i>	192
<i>Lucruri cărora le place dispersia</i>	192
Thalesianul și aristotelicianul	194
<i>Cum să fii prost</i>	194
<i>Natură și opțiuni</i>	195
<i>Raționalitatea</i>	197
<i>Viața este gamma-lungă</i>	198
<i>Politicii romane îi place opționalitatea</i>	199
<i>Mai departe</i>	199

CAPITOLUL 13

Învățăm păsările cum să zboare	201
<i>Încă o dată, mai puțin înseamnă mai mult</i>	204
<i>Atenție la decalaje</i>	204
<i>Cercetarea și modul în care erorile pot deveni investiții</i>	206
<i>Distrugeri creative și necreative</i>	207
Departamentul Harvard-sovietic de ornitologie	208
Epifenomenele	211
<i>Lăcomia indicată drept cauză</i>	211
<i>Demascarea epifenomenelor</i>	212
<i>Alegerea părintitoare a exemplilor (sau eroarea confirmării)</i>	213

CAPITOLUL 14

Când două lucruri nu sunt „același lucru“	216
<i>Unde se află factorii de stres?</i>	217
<i>L'Art pour l'art, învățarea de dragul învățării</i>	217
<i>Comeseni manierați</i>	220
Eroarea cherestelei verzi	221
<i>Cum s-a îmbogățit (și s-a îngrășat) Tony Grăsanul</i>	224
Amestecul	225
Prometeu și Epimeteu	227

CAPITOLUL 15

Istoria scrisă de învinși	231
<i>Dovezile care ne sar în ochi</i>	235
<i>Este la fel ca gătitul?</i>	237

<i>Revoluția industrială</i>	240
<i>Guvernele ar trebui să cheltuiască bani pe improvizația non-teleologică, nu pe cercetare</i>	243
Cum stau lucrurile în medicină	244
<i>Argumentul anti-teleologic al lui Matt Ridley</i>	247
<i>Teleologie corporatistă</i>	248
Inversul problemei curcanului	249
<i>Să greșești de șapte ori, plus sau minus două</i>	252
Șarlatanul, savantul și măscăriciul	252

CAPITOLUL 16

O lecție despre dezordine	255
Ecologicul și ludicul	255
<i>Turistificarea mamei sufocante</i>	256
O educație antifragilă (halterofilă)	257

CAPITOLUL 17

Tony Grăsanul polemizează cu Socrate	263
Euthyphron	263
Tony Grăsanul <i>versus</i> Socrate	265
Primatul cunoașterii bazate pe definiție	267
<i>Confundarea neinteligibilului cu neinteligentul</i>	268
<i>Tradiție</i>	270
Distincția fraier-nonfraier	273
<i>Fragilitate, nu probabilitate</i>	273
<i>Confundarea evenimentelor cu gradul de expunere</i>	274
Concluzie la cartea a IV-a	275
<i>Ce se va întâmpla mai departe?</i>	275

Cartea a V-a

NELINIARUL ȘI NELINIARUL

Despre importanța mansardelor	277
-------------------------------------	-----

CAPITOLUL 18

Despre deosebirea dintre un bolovan și o mie de pietre	280
O regulă simplă pentru detectarea fragilului	281
<i>De ce este fragilitatea neliniară?</i>	283
<i>Când să zâmbim și când să ne încruntăm</i>	284
<i>De ce concavul este afectat de evenimentele de tip</i> <i>Lebădă Neagră?</i>	286
Traficul în New York	287
<i>Cineva îi sună pe oficialii orașului New York</i>	288

Unde mai mult înseamnă diferit	289
O „masă echilibrată“	290
Nu te plimba, ci aleargă	291
Poate că ceva mic este urât, dar cu siguranță este mai puțin fragil	291
Cum să fii constrâns	291
Kerviel și Micro-Kerviel	293
Cum să ieși dintr-un cinematograf	296
Proiecte și predicție	297
De ce nu sosesc avioanele mai devreme	297
Războaie, deficite și deficite	299
Cazuri în care „eficientul“ nu este eficient	300
Poluarea și vătămarea planetei	300
Neliniaritatea bogăției	302
Concluzie	302

CAPITOLUL 19

Piatra filosofală și inversul ei	303
Cum să descoperi cine va da faliment	303
Idea de eroare de model pozitivă și negativă	306
Cum să-ți pierzi bunica	308
Iar acum: piatra filosofală	310
Cum să transformăm aurul în noroi: inversul pietrei filosofale	312

Cartea a VI-a VIA NEGATIVA

Unde este șarlatanul?	316
Cunoașterea prin eliminare	317
Halterele, din nou	319
Mai puțin înseamnă mai mult	319

CAPITOLUL 20

Timp și fragilitate	324
De la Simonides la Jensen	324
Să învățăm scăderea	326
Tehnologia la apogeu	330
Vârsta în sens invers: efectul Lindy	331
Câteva distorsiuni mentale	336
Neomania și efectele de tip spirala plăcerii	337
Arhitectura și neomania ireversibilă	339
Ferestrele dintr-un perete în altul	342
Metrificare	343
Transformarea științei în jurnalism	344
Ce ar trebui să se strice	346

Profetii și prezentul	347
Câinele lui Empedocle	349
<i>Ceea ce nu are sens</i>	350

CAPITOLUL 21

Medicină, convexitate și opacitate	351
Cum să te cerți la camera de gardă	353
Primul principiu al iatrogeniei (empirism)	354
Al doilea principiu al iatrogeniei (neliniaritatea reacției)	355
<i>Inegalitatea lui Jensen în medicină</i>	357
Îngroparea dovezilor	359
<i>Istoria fără de sfârșit a situațiilor de tip curcan</i>	359
Logica opacă a naturii	363
<i>Vinovat sau nevinovat</i>	364
<i>Biologia ar trebui să-și recunoască ignoranța: fenomenologia</i>	365
<i>Anticii erau mai caustici</i>	368
<i>Cum să tratezi jumătate din populație cu medicamente</i>	369
„ <i>Rigoarea matematicii</i> “ în medicină	371
<i>În continuare</i>	372

CAPITOLUL 22

Să trăim mult, dar nu prea mult	373
Speranța de viață și convexitatea	373
<i>Eliminarea îți lungeste viața</i>	375
<i>Iatrogenia banilor</i>	379
<i>Religia și intervenționismul naiv</i>	380
Dacă este miercuri, trebuie să fii vegan	381
<i>Efectele convexității și nutriția aleatorie</i>	381
<i>Cum să te mănânci singur</i>	384
<i>Privarea de plimbare</i>	385
<i>Vreau să trăiesc pentru totdeauna</i>	386

Cartea a VII-a

ETICA FRAGILITĂȚII ȘI A ANTIFRAGILITĂȚII

CAPITOLUL 23

Pielea la bătaie: antifragilitatea și opționalitatea pe cheltuiala altora	391
Hammurabi	396
Opțiunea gratuită a vorbitorului	398
<i>Postviziunea</i>	400
<i>Sindromul Stiglitz</i>	402
<i>Problema frecvenței sau cum să pierzi într-o ceartă</i>	405

<i>Decizia corectă din motivul greșit</i>	406
Anticii și sindromul Stiglitz	408
<i>Arde-ți corăbiile</i>	408
<i>Cum te poate ucide poezia</i>	409
<i>Problema izolării</i>	410
<i>Socialismul cu șampanie</i>	411
<i>A-și pune sufletul la bătaie</i>	412
Opțiuni, antifragilități și corectitudine socială	413
<i>Opțiunea liberă Robert Rubin</i>	414
<i>Care Adam Smith?</i>	415
Antifragilitatea și codul etic al corporațiilor (mari)	416
<i>Artizani, marketing și cel mai ieftin produs</i>	418
<i>Lawrence al Arabiei sau Meyer Lansky</i>	421
<i>În continuare</i>	422

CAPITOLUL 24

Găsirea eticii potrivite pentru fiecare profesie	423
<i>Bogăția fără independență</i>	424
Profesioniștii și colectivul	425
Eticul și legalul	428
<i>Cazuistică și opționalitate</i>	430
Datele majore și opțiunea cercetătorului	432
Tirania colectivului	435

CAPITOLUL 25

Concluzie	437
<i>Epilog. De la înviere la înviere</i>	441
<i>Glosar</i>	443

ANEXA 1

Un tur grafic al cărții	449
Neliniaritatea și „mai puțin înseamnă mai mult“ (& patul procustian)	449
Cartografierea fragilităților	450
<i>În serii timp-spațiu</i>	450
<i>Văzut în probabilități</i>	451
Transformarea de tip halteră în timp	453
Halterele (transformările convexe) și proprietățile lor în spațiul probabilităților	453
Variantă tehnică a principiului „nu-i același lucru“ al lui Tony Grăsanul sau Confundarea evenimentelor cu expunerea la evenimente	454

Al Patrulea Cadran (Taleb, 2009)	456
Convexități locale și globale (tehnic)	456
Neliniarități anormale (foarte tehnic)	457
Neliniaritățile medicale și corespondența probabilității lor (capitolele 21 și 22)	458
Problema inversă a curcanului	460
Diferența dintre estimările punctuale și distribuții	461
ANEXA II (foarte tehnică)	
Locurile în care modelele economice cauzează fragilitate și îi aruncă în aer pe oameni	
<i>Aplicație: Modelul ricardian și coada la stânga — se întâmplă ca prețul vinului să varieze .....</i>	462
<i>O metodologie mai generală pentru identificarea erorii modelului .....</i>	467
Probabilități mici neglijabile	471
<i>În ce fel cozile lungi (Extremistan) provin din reacțiile neliniare la parametrul modelului .....</i>	471
<i>Combinarea incertitudinii (Fukushima) .....</i>	473
<i>Note adiționale, idei venite mai târziu și lecturi ulterioare .....</i>	475
<i>Bibliografie .....</i>	507
<i>Index .....</i>	533

ÎNTRE DAMOCLES ȘI HIDRA

*Decapitează-mă, te rog — Felul în care, ca prin farmec, culorile devin culori —
Cum să ridici greutatea în Dubai*

JUMĂTATE DIN VIAȚĂ NU ARE UN NUME

Te afli la oficiul poștal, vrând să-i trimiți un cadou unui văr din Siberia Centrală, și anume un colet plin cu pahare de șampanie. Având în vedere că pachetul poate fi deteriorat în timpul transportului, pui pe el ștampila „Fragil“, „Casabil“ sau „Manevrați cu grijă“ (cu litere roșii). Care ar fi opusul unei astfel de situații, opusul exact al lui „fragil“ ?

Aproape toată lumea ar răspunde că opusul lui „fragil“ este „robust“, „rezistent“, „solid“ sau ceva de acest gen. Însă articolele rezistente, robuste etc. nu se sparg, dar nici nu se îmbunătățesc, așa că nu trebuie să scrii nimic pe ele — ai văzut vreodată vreun pachet ștampilat cu „Robust“ în litere verzi îngroșate ? În mod logic, opusul exact al unui colet „Fragil“ ar fi un pachet pe care cineva să fi scris „Mânuiți grosolan“ sau „Manevrați neglijent“. Conținutul lui nu doar că ar fi incasabil, dar ar și beneficia de pe urma șocurilor și a unei game largi de traume. Fragil este pachetul care *în cel mai bun caz* ar rămâne intact, robust ar fi acela care *în cel mai bun* sau *în cel mai rău caz* ar rămâne intact. Așa că, prin urmare, opusul fragilului este ceea ce *în cel mai rău caz* rămâne intact.

Noi i-am dat unui astfel de pachet apelativul „antifragil“; era necesar un neologism, întrucât în dicționar nu există un cuvânt simplu, necompus, care să exprime ideea fragilității inversate. Și aceasta pentru că noțiunea de antifragilitate nu face parte din conștiința noastră, însă, din fericire, face parte din comportamentul nostru ancestral, din aparatul nostru biologic și este o proprietate omniprezentă a oricărui sistem care a supraviețuit în istorie.

ANTIFRAGIL
MANEVRAȚI NEGLIJENT

Figura 1. Un colet care imploră să fie supus unor factori de stres și de dezordine.
Credit: Giotto Enterprise și George Nasr.

Ca să vezi cât ne este de străin acest concept, repetă experimentul și întreabă la următoarea întrunire, la următorul picnic sau la următoarea adunare de dinaintea răscoalei care este antonimul lui „fragil“ (și specifică insistent că te referi la *inversul exact*, la ceva care are proprietățile și consecințele opuse). Pe lângă „robust“, răspunsurile probabile vor fi: incasabil, solid, bine făcut, rezistent, puternic, ceva „anti-ceva“ (să spunem anti-umiditate, anti-vânt, anti-rugină) — cu excepția cazului în care aceia care îți răspund au auzit de această carte. Însă toate răspunsurile sunt greșite, iar această problemă nu îi derutează doar pe indivizii obișnuiți, ci induc o serie de confuzii în ramuri întregi ale cunoașterii; este o greșeală pe care o fac toate dicționarele de sinonime și antonime peste care le-am consultat.

Iată un alt mod de a privi chestiunea: de vreme ce opusul lui „pozitiv“ este „negativ“, iar nu „neutru“, opusul fragilității pozitive ar trebui să fie fragilitatea negativă (de aici și denumirea pe care am ales-o eu, „antifragilitate“), nu cea neutră, care nu transmite decât ideea de robustețe, tărie și incasabilitate. Într-adevăr, dacă cineva ar scrie lucrurile în mod matematic, antifragilitatea este fragilitatea cu un semn negativ în față.¹

Această pată oarbă pare universală. Nu există un cuvânt pentru „antifragilitate“ în principalele limbi cunoscute, fie ele moderne, vechi, colocviale sau argotice. Nici măcar rusa (versiunea sovietică) și engleza standard de Brooklyn nu par să aibă o denumire pentru antifragilitate, confundând-o cu robustețea.²

Pentru jumătate din viață — jumătatea interesantă a vieții — nu avem niciun nume.

TE ROG, DECAPITEAZĂ-MĂ

Dacă nu avem un nume comun pentru antifragilitate, îi putem găsi un echivalent mitologic, expresia inteligenței istorice prin metafore puternice. Într-o variantă reciclată a mitului grecesc, tiranul sicilian Dionysos al II-lea îl pune pe lingușitorul curtean Damocles să se bucure de un banchet elegant, dar având deasupra capului o sabie legată cu un singur fir de păr din coada unui cal. Firul de păr de cal este unul dintre acele lucruri care în cele din urmă se rup sub presiune, iar ruperea este urmată de o scenă cu sânge, țipete de groază și echivalentul antic al ambulanțelor. Damocles este fragil — este doar o chestiune de timp până va fi răpus de sabie.

Într-o altă legendă antică — de această dată varianta greacă a unei legende semite și egiptene —, facem cunoștință cu Phoenix, pasărea cu penaj în culori splendide. Ori de câte ori este nimicită, renaște din propria cenușă. Revine întotdeauna la starea inițială. Întâmplarea face ca pasărea Phoenix să fie simbolul antic al orașului Beirut, unde am crescut eu. Potrivit legendei, Berytus (numele istoric al Beirutului) a fost distrus de șapte ori de-a lungul istoriei sale

¹ Exact la fel cum concavitatea este convexitate cu un semn negativ în față și este numită uneori „anticonvexitate“.

² Pe lângă engleza de Brooklyn, am verificat majoritatea limbilor indo-europene, atât vechi (latina, greaca), cât și ramurile lor moderne: limbile romanice (italiana, franceza, spaniola, portugheza), slave (rusa, polona, sârba, croata), germanice (germana, olandeza, afrikaans) și indo-iraniene (hindi, urdu, farsi). De asemenea, cuvântul lipsește și din alte familii de limbi în afara celor indo-europene, de pildă din familia limbilor semite (araba, ebraica, aramaica) și din aceea a limbilor turcice (turca).

de aproape cinci mii de ani și tot de șapte ori s-a refăcut. Legenda pare convingătoare, căci am văzut cu ochii mei al optulea episod de acest fel: din cauza brutalului război civil, spre sfârșitul copilăriei mele, centrul Beirutului (zona veche a orașului) a fost distrus complet pentru a opta oară. Și am fost martorul celei de-a opta reconstruiri a orașului.

Însă în ultima variantă, Beirutul a fost reconstruit într-o formă și mai bună decât cea anterioară, ba încă beneficiind și de pe urma unei interesante ironii a destinului: cutremurul din anul 551 d.H. îngropase școala de drept roman, care a fost descoperită, ca un bonus din partea istoriei, în timpul reconstruirii (cu arheologi și constructori de imobile adresându-și reciproc injurii publice). Această refacere nu seamănă cu aceea a păsării Phoenix, ci intră într-un registru care depășește robustul. Ceea ce ne conduce la a treia metaforă mitologică: Hidra.

În mitologia greacă, Hidra este o creatură cu aspect de șarpe care hălăduiește în lacul Lerna, nu departe de Argos, și care are o mulțime de capete. De fiecare dată când un cap este tăiat, în locul lui cresc două capete. Așa că vătămarea este exact ce îi place. Hidra reprezintă antifragilitatea.

Sabia lui Damocles reprezintă efectul secundar al puterii și succesului: nu poți să te afirmi și să conduci fără să te confrunți cu acest pericol permanent: cineva, undeva, va depune eforturi intense ca să te răstoarne. Și, asemenea sabiei, pericolul va fi tăcut, implacabil și discontinuu. Se va ivi din senin, după perioade îndelungate de liniște, poate chiar în clipa în care cineva s-a deprins cu el și a uitat de existența lui. Lebedele Negre vor fi gata să te înhațe atunci când ai mai mult de pierdut, ca un cost al succesului (și al dezvoltării), poate ca o pedeapsă inevitabilă pentru succesul excesiv. În final, ceea ce contează este tăria firului care ține sabia, nu luxul și opulența banchetului. Însă, din fericire, vorbim despre o vulnerabilitate identificabilă, măsurabilă și gestionabilă de către aceia care doresc să asculte. Ideea fundamentală a Triadei este că în multe situații putem măsura forța firului.

Mai mult decât atât, gândește-te cât de toxică poate fi pentru societate o astfel de creștere urmată de o cădere, fiindcă și distrugerea banchetului ca urmare a căderii sabiei lui Damocles va provoca ceea ce noi numim acum „daune colaterale“, făcându-le rău celorlalți. De exemplu, colapsul unei instituții mari va avea efecte asupra societății.

Sofisticarea — un anumit tip de sofisticare — cauzează fragilitatea în cazul Lebedelor Negre: pe măsură ce câștigă în complexitate, având tot mai multă sofisticare „avangardistă“ și un grad tot mai mare de specializare, societățile devin din ce în ce mai vulnerabile la colaps. Ideea a fost schițată strălucit — și convingător — de arheologul Joseph Tainter. Însă nu este musai ca lucrurile să

stea așa; vor sta așa numai pentru aceia care nu vor să facă pasul suplimentar de care este nevoie pentru a înțelege matricea realității. Ca să parezi succesul, ai nevoie de o doză puternică de robustețe contrabalansatoare, ba chiar de doze mari de antifragilitate. Este de dorit să fii Phoenix, ba chiar Hidra. Altminteri, sabia lui Damocles te va răpune.

Despre necesitatea de a da un nume

Știm mai multe decât ne imaginăm, mult mai multe lucruri decât putem articula prin limbaj. Dacă sistemele noastre formale de gândire denigreză naturalul, dacă nu avem în fapt un nume pentru antifragilitate și combatem conceptul ori de câte ori ne folosim creierele, asta nu înseamnă că acțiunile noastre o neglijează. Percepțiile și intuițiile noastre, așa cum se exprimă în fapte, pot fi superioare lucrurilor pe care le știm și le catalogăm, pe care le dezbatem în cuvinte și le predăm în sălile de curs. Vom discuta pe larg despre această problemă, utilizând în mod deosebit puternica noțiune de „apofază“ (ceea ce nu poate fi spus explicit sau descris direct în vocabularul nostru curent), așa că, pentru moment, ne vom ocupa de următorul fenomen straniu.

În cartea *Through the Language Glass*, lingvistul Guy Deutscher observă că multe populații primitive nu au denumiri decât pentru două sau trei culori, deși nu sunt incapabile fiziologic să perceapă toate culorile. Însă membrii acestor populații reușesc să asocieze, în cadrul unui test, niște fire colorate cu nuanțele care le corespund. Sunt capabili să sesizeze diferențele dintre tonurile curcubeului, dar nu au un nume pentru ele în vocabularul lor. Aceste populații sunt „oarbe“ la culori la nivel cultural, dar nu și la nivel biologic.

Tot așa suntem și noi suntem orbi la antifragilitate la nivel intelectual, nu și la nivel organic. Ca să înțelegi diferența, gândește-te că ai nevoie de numele „albastru“ pentru construirea unei narațiuni, dar nu și atunci când întreprinzi o acțiune.

Nu este un fapt prea cunoscut că numeroase culori ale căror nume sunt pentru noi acum ceva firesc nu au avut mult timp o denumire și nu au fost menționate în texte fundamentale pentru cultura vestică. Textele antice scrise în zona mediteraneană, atât grecești, cât și semite, au un vocabular redus în ceea ce privește culorile, polarizate în jurul întunericului și luminii. Homer și contemporanii lui se limitau la aproximativ trei sau patru culori principale: negru, alb și o nuanță nedeterminată a curcubeului subsumată adesea culorilor roșu sau galben.